

Az olvasó népért mozgalom Budapesten és Pest megyében

A Hazafias Népfront budapesti és Pest megyei bizottsága – készülvén az olvasó népért mozgalom ez év novemberében, Győrött tartandó IV. országos tanácskozására – 1988. október 15-én eszmecsereére hívta meg az érdekelt szervezetek, intézmények, egyesületek, közösségek képviselőit és munkatársait, hogy áttekintsék az 1983-ban, Gárdonyban tartott III. országos tanácskozás óta eltelt időszak eredményeit, kudarcait, s felkészüljenek a következő, várhatóan sok megpróbáltatással terhes periódus feladataira. A vitaindítót Szabó György, a Hazafias Népfront budapesti bizottságának alelnöke tartotta, majd a plenáris ülés előtt munkának gyürkőzve öt szekcióra oszlott a hallgatóság. Ez a beszámoló nem vállalkozik sem a bevezető előadás rövid ismertetésére éppen gazdag tartalma miatt (remélhetőleg valamelyik sajtóorgánunk közzéteszi majd teljes terjedelmében), sem pedig a szekciók munkájáról való beszámolásra, hiszen a krónika nem lehetett jelen mindegyiken (remélhetőleg a szervezők ugyancsak találnak módot az ezeken elhangzott gondolatok közkinccsé tételére). Itt meg kell elégednünk az öt szekció mandátumának felsorolásával, s kissé önkényesen kiválasztva az egyiket (mert melyik témakörrel mondhatnánk is azt, hogy kevésbé érdekli a *Könyvtáros* olvasóit?) tájékoztassunk a benne folyt munkáról. A szekciók a következők voltak: az olvasáskultúra kérdőjelei az iskolában; körkép a könyvtárak helyzetéről; az írók, olvasók, könyvkiadók, könyvterjesztők, nyomdászok eszmecsereje; az olvasó népért mozgalom jelene és jövője; olvasáskultúra a nemzetiségek körében.

Nos, a második szekció nem is annyira a könyvtárak helyzetével foglalkozott, mert a *Derzsi Ottó* szerkesztésében megjelent kiadvány (*Az Olvasó Népért mozgalom Budapesten és Pest megyében 1984–1988. A Hazafias Népfront budapesti és Pest megyei bizottsága,*

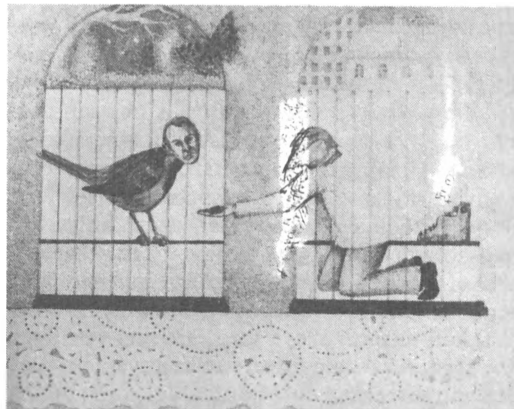
160 l.) néhány fejezeté plasztikus és hiteles képet nyújtott róla. Inkább a problémák és a mozgalmi teendők álltak az elkötelezettségről tanúskodó és indulatokban sem szűkölködő hozzászólások középpontjában. A szekció mondanivalóját – divatosabban: üzenetét – a plénum számára hét pontba sűrítette.

A második szekció üzenete

1. *Az oktatásügy jelentősége az olvasási kultúrában.* Szinte szégyelltük felemlíteni a közhelyig fakult igazságot, de nem indulhattunk ki másból, mint annak megállapításából, hogy az olvasási és információszerzési kultúra kialakításában meghatározó szerepe van az oktatás minden szintjének, az óvodától az egyetemig, az alapképzéstől a továbbképzésig. Addig, ameddig ezt az igazságot nem fogadják el általánosan, s nem ennek megfelelően alakul szerte a pedagógiai gyakorlat, addig nem várhatunk lényeges előrelépést, bármilyen erőfeszítéseket tesz is a többi érdekelt és ugyancsak felelős terület. A pedagógusoknak a könyvtárost partnernek, a könyvtárat eszköznek kell tekinteniük, nekünk, könyvtárosoknak pedig igyekeznünk kell őket meggyőznünk arról, hogy érdekes partnerekül kínálkozniuk, s könyvtárainkat valóban hasznos eszközökké kell formálnunk.

2. *Az iskolai könyvtárak fejlődése.* Kissé divattá lett mostanában egyes szakmai körökben csak legyinteni, ha az iskolai könyvtárügy fejlettségi szintje kerül szóba. Ez a sommas elitélés semmiképpen sem érvényes a Pest megyei, még kevésbé a fővárosi iskolai könyvtárakra. Természetesen vannak fehér foltok, természetesen vannak igen nehéz feltételek között működő könyvtárak. Eltorzítja azonban ítéletünket, ha ezekből általánosítunk, ha nem vesszük tekintetbe a máris elfogadható színvonalon

dolgozó egységeket. S még inkább az, ha behunyjuk szemünket az előtt a fejlődési folyamat előtt, amely éppen az utóbbi időszakban bontakozott ki, oly hosszú évek, mondhatnánk évtizedek erőfeszítései nyomán. Továbbra sem egy csapásra képzeljük el megteremteni minden iskolában a holnap, még inkább a holnapután követelményeinek megfelelő könyvtárakat, eszközközpontokat, de azt igenis akarjuk, hogy ez a biztató fejlődés ne torpanjon meg. Ezért kell az okvetlenül szükséges feltételeket megteremteni, elsősorban az oktatásügyön belül: a tanulólétszám csökkenésével felszabaduló anyagi eszközök egy részének e területre való átcsoportosításával, alapok képzésével, újabb pályázatok meghirdetésével továbbra is ösztönözni lehet és kell az iskolai könyvtárak kibontakozásának folyamatát. Ezen ösztönzőkkel való élés az oktatásügyön múlik, a tanügyi igazgatáson, még inkább az iskolaigazgatókon, de a tantestületeken is.

könyvtárosok két könyvtártípust képviseltek, s már csak ezért sem kerülhették ki egymáshoz való viszonyuk – úgy látszik – örökzöld kérdéseit. Az iskolai könyvtárak és a tanácsi könyvtárak, a tanácsi könyvtárak és a szakszervezeti könyvtárak együttműködésének ügyét illenék végre indulatok és elfogultságok nélkül, a sajátos funkciók (amelyeket valós használói érdekek határoznak meg) és a racionalitás álláspontjáról megközelíteni. A mai társadalmi alakulások, a gazdasági változások fényében nemcsak, hogy érdemes, de kötelességünk is újra megvizsgálni e kettős együttműködési probléma minden oldalát annak érdekében, hogy közös stratégiát alakíthassunk ki, s követhessünk. Fogódzóként szolgál az a két elv, amelyet régóta vallunk: 1. nincs iskola könyvtár nélkül, 2. a közművelődési könyvtári ellátásnak jelen kell lennie a munkahelyen is. Ezen túlmenően azonban veszélyes minden dogmatizmus, egyedül üdvözítőnek kikiáltott szervezeti megoldás, presztizs- és hatalomfétlés. Számos rossz példával szolgálhat bármelyikünk a kvázi-együttműködésre, az ésszerűtlenségre, az értelmetlen, vagy az adott helyen és környezetben rosszul működő megoldások erőltetésére. Jobb előbb, mint utóbb levonni ezek konzekvenciáit, s addig megtalálni a közös munka kereteit, amíg külső, erőszakos beavatkozások nem okoznak valamennyiünknek nehezen jóvátehető károkat.

5. *Azok az anyagiak.* Nem tudni, hogyan lesz a jövőben. Eddig azt láttuk, hogy arra kerítették és adtak pénzt a fenntartók, amit maguk is fontosnak ítélték. Lehet, hogy ezután arra sem kerül, amire szeretnének adni. Egy azonban biztos: nem lehet az olvasási kultúra

3. *A könyvtárak „társadalmisítása”.* Jobb szó híján használta a szekció a „társadalmisítás” kifejezést, s főképpen azt értette rajta, hogy a fenntartó könyvtárai (s talán hozzátehetjük: a könyvtáros könyvtárai) a használók, a lakosság könyvtáraivá alakuljanak át. S ezt nem jelszóként, jól hangzó frázisként használta, hanem valós társadalmi szükséglet megfogalmazására. Már nem arról, vagy nem csak arról van szó, hogy a használók igényeinek megfelelően kell formálnunk a könyvtári szolgáltatásokat, s a használóknak több beleszólásuk legyen a könyvtár munkájába, hanem a könyvtárat érintő döntéseknek is a használók kezébe kell kerülniük. Miképpen? Akár a könyvtárak használóiból alakult bizottságok felállítása révén, akár a társadalom bizalmával rendelkező személyekből (magyarul: a megválasztott tanácsstagokból) összeállt irányító testület révén. Tisztelet-becsület a könyvtárigazgatóknak és a tanácsi hivatalnokoknak, de ők a ma már korszerűtlen paternalista döntési mechanizmust szokták meg.

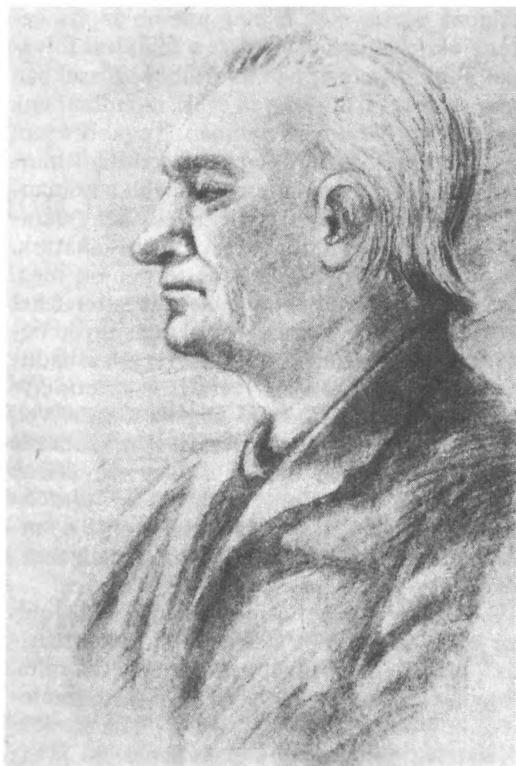
Társadalmisítani kell a könyvtárakat abban az értelemben is, hogy a társadalmat ténylegesen érdeklő politikai, gazdasági, szakmai és mindennapi információk közvetítésére és nyújtására vállalkozzanak, s hogy a társadalmunkban mind erősebben kibontakozó önszerveződési folyamatok (körök, klubok, egyesületek stb. megalakulása és működése) színterei, esetleg katalizátorai legyenek.

4. *Együttműködés és racionális szervezeti megoldások.* A szekció munkájában részt vevő

fejlesztéséről komolyan beszélni, ha nem vesszük számításba az anyagi alapokat is. Itt egy dolgot le kell szögezni: ha tényleg olyan fontos, hogy a nép olvasson tudjon, s ne csak tudjon, de olvasson is, éljen az információkkal, használja a könyvtárat az ország s a maga boldogulására, ha ez tényleg elsőrendű feltétele az előrelépésnek és a könyvtár ezért kulturális alapszolgáltatás – mint ahogy sokan, szavahihető emberek állítják –, akkor arányosan több pénzt (finomabban: anyagi és személyi erőforrást) kell juttatni erre a területre más területek rovására. A szekció felvetette az anyagiak – egy általánosan elfogadott fontossági sorrendnek megfelelő – újrafelosztásának kérdését mind az országos költségvetés, mind pedig az egyes fenntartók szintjén. Nem valószínű, hogy az a boldogsággal kecsegtető megoldás, amely a kulturális területek között kialakult ellátottsági arányokat továbbra is fenn akarja tartani, amikor nagyon is kérdéses a jelenlegi szint fenntarthatósága, pláne fejlesztése.

A rend kedvéért azonban azt is hozzá kell tennünk, hogy maguknak a könyvtáraknak is felül kell vizsgálniuk, mire s mennyit fordítanak; az öncélú kis társadalmi hatásfokú szolgáltatásoktól, tevékenységektől bizony hogy átcsoportosíthatók azok a bizonyos anyagiak érdemesebbekre.

6. *Könyvtárosok.* Annyiszor támasztottuk a könyvtárosokkal szemben a társadalmi érzékenység, a szakmai felkészültség egyre növekvő követelményét, annyszor mondtuk, hogy a szolgálat döntő eleme a személyi tényező, hogy most mintha farkast kiáltó pásztorfiúk lennénk, akik látják a farkast, de már senki nem hisz nekünk. Soha nem volt annyira fontos a változások érzékelése és a változásokhoz való igazodni tudás képessége, mint ma. Nagy lehetőség adódik a könyvtáros szerepének újraértékelésére, s ez komoly kötelezettségeket ró szakmánkra. Hiába panaszoljuk, hogy milyen hátra sorolnak bennünket a különböző felmérések válaszai a foglalkozások rangsorában, hiába mutatjuk ki, mennyivel marad el fizetésünk az országos bérátlagtól, ha nem tudjuk bebizonyítani a társadalomnak és egyedeinek, hogy szükségük van ránk, csak tőlünk kapnak meg olyasmit, amire nyilvános és magánéletükben egyaránt nélkülözhetetlenül szükségük van. A könyvtárosnak olyan szolgáltatásokat kell kifejlesztenie és kínálnia, amikre tényleges kereslet van, amik tényleg érdeklik az embereket. Ha nem sikerül váltanunk, elveszíthetjük még az eddigi szerény presztízsünket is. Bizta-

tást nyújthat azonban mindannyiunknak, hogy a társadalom felé nyitó könyvtárosok igen erős szellemi bázisra leljenek környezetükben, amely önerejüket meghaladó feladatok megoldásában is képes segíteni őket. Ez a társadalmi bázis teszi a könyvtárat nemcsak kultúráközvetítő, de kultúrateremtő intézménnyé, juttatja tényleges társadalmi szerephez, s változtatja meg pozitív irányban a könyvtárról, könyvtárossról kialakult képet.

7. *Mi legyen hát az olvasó népért mozgalom?* A „hogyan tovább?” kérdése is felmerült a szekció vitájában. Aggasztó, hogy a mozgalom hovatovább közügyből az érdekelt szakterületek fizetett munkatársainak az ügyévé válik. Ahogyan egyik, szellemes és szókimondó fogalmazásáról ismert kollégánk mondta, nem egymást, hanem használóinkat, még inkább a fenntartó testületeket, a politikusokat kellene izgatnunk. Ha nem sikerül a Hazafias Népfrontnak egy asztalhoz ültetnie az ügy iránt érdeklődő országgyűlési képviselőket, helyi és megyei tanácstagokat egyfelől és a „napszamosokat” másfelől, ha másért nem, azért, hogy ez utóbbiak közvetlenül próbálhas-

sák meg az előbbieket meggyőzni érveik igazáról, az olvasásnak és információszerzésnek a társadalom életében betöltött nagyon fontos szerepéről, s így segítsék elő a könyvtári ellátásért kiálló politikusi körök fellépését, akkor kérdésessé válik a mozgalom további sorsa. A két fél közötti közvetítő szerepe az írókra

vár, a mozgalom elindítójának szándéka szerint is. Társadalmi ügygé csak a társadalom választott képviselőinek megnyerése révén válhat az olvasás ügye; a szép és okos szó meggyőző ereje az írók tollában rejlik.

Papp István

Gondolatvázlatok az olvasómozgalmi konferencia jegyében

Húsz éve született az olvasó népért mozgalom. Ezt a mondatot tudatosan helyeztem hangsúlyos helyzetbe, azt kívánván vele exponálni, hogy – szerintem – pontatlan az a megítélés amely az 1969-es mezőszentgyörgyi könyvtárvatás (*Könyvtáros*, 1969/6. sz.) 20. évfordulójától számítja a mozgalom életkorát. A mezőszentgyörgyi esemény ugyanis csak egy illusztris alkalom volt, hogy a sajtó is felröppentse a hírt az újszülött létéről, s így módon is bekerüljön a már élő kezdeményezés a köztudatba. Levél, gyorsírói jegyzőkönyvmásolat, emlékeztető, módszertani kiadvány van a birtokomban, amelyek az olvasó népért mozgalom 1968-as születését bizonyítják, s amelyek (és személyes ténykedésem) alapján kijelenthetem, hogy az a bizonyos mezőszentgyörgyi ünnepség ebben a tekintetben félreértésszforrás; a mozgalmat 1969-től eredeztetni olyasféle tévedés, mint amikor valakinek a születési időpontját összecserélik keresztelése dátumával.

A mozgalom felhívását szellemi életünk olyan kiválóságai írták alá, mint *Bernáth Aurél*, *Darvas József*, *Erdei Ferenc*, *Fabri Zoltán*, *Illés Endre*, *Illyés Gyula*, *Jánossy Lajos*, *Lengyel József*, *Major Tamás*, *Nádasdy Kálmán*, *Veres Péter*..., de a „második vonalban” is olyan megszállott apostolok voltak, mint *Váci Mihály*, *Fábián Zoltán*, *Sallai István*..., hogy ne is soroljam tovább.

Az újszülöttet világra segítő spiritusz rektor stáb reprezentánsai – egy-két kivételtől eltekintve – bizony eltávoztak közülünk, de úgy hozta az idő, hogy ebbéli szellemi örökségüket – éppen két évtizeddel az olvasómozgalom fel-

hívásának megfogalmazása után – újból elő kell vennünk. A hagyatéknak az ad még külön időszerűséget, hogy az általuk indított olvasó népért mozgalom nemrég tartotta negyedik országos konferenciáját.

Az olvasómozgalmi konferencia *előkészítő munkálatai* váltották ki belőlem e néhány gondolatot, melyeket ezúton szeretnék másokkal is megosztani.

Reform 68 és 88

1968-ban az olvasó népért mozgalom elindulásakor szintén reformszelek fűjdogáltak: ekkor került bevezetésre az új gazdasági mechanizmus. Igaz, volumenében jóval kisebb mérvű vállalkozás volt, mint amibe most, húsz évvel később belekezdünk, de lényegi változást ígért, így hát azt is nagy társadalmi várakozás előzte meg. Akkor még más fogalmaink voltak a szocializmusról (melyet előbb az osztályellenségtől, majd a fridzsiderszocializmus veszélyétől is féltettünk), s eszmei offenzívát, békeharcot, az imperializmus farkasétvágyát meg egyéb – ma már kevéssé divatos – kifejezéseket tartalmaztak a szemináriumi brosúrák. Tény azonban, hogy az ország akkor is meg akart újulni, s ebben a megújulási légkörben ismerték fel jó néhányan, hogy ehhez – és az előbbrejutás egyéb fékjeinek kioldásához – műveltség kell.

Húsz évvel később, az olvasó népért mozgalom negyedik országos konferenciájának idején, számos tekintetben hasonló a helyzet. Nagy reformok, gyökeres változások vették